

GSTHR
2020

MASWALA YA MOTO

Ufupisho

**GLOBAL STATE OF TOBACCO
HARM REDUCTION**

**BURNING ISSUES
GLOBAL STATE OF TOBACCO
HARM REDUCTION**

2020

Ufupisho

Maswala ya moto: Hali ya Ulimwengu ya Upunguzaji wa Athari za Tumbaku 2020
Ufupisho

©Knowledge-Action-Change 2020

Mwandishi na Mhariri: Harry Shapiro

Mkusanyiko wa data na uchambuzi: Tomasz Jerzynski

Ripoti na uratibu wa uzalishaji wa wavuti: Grzegorz Krol

Mahojiano ya watumizi: Noah Carberry

Kunakili nakala na udhibitishaji: Tom Burgess

Muundo na mpangilio wa ripoti: WEDA sc; Urszula Biskupska

Ubunifu wa wavuti: Bartosz Fatyga na Filip Wozniak

Uchapishaji: WEDA sc

Usimamizi wa mradi: Professor Gerry Stimson, Kevin Molloy na Paddy Costall

Ripoti hii inapatikana <https://gsth.org>

Knowledge-Action-Change, 8 Northumberland Avenue, London, WC2N 5BY

© Knowledge-Action-Change 2020

Dondoo:

Maswala ya moto: Hali ya Ulimwengu ya Upunguzaji wa Athari za Tumbaku 2020.

London: Knowledge-Action-Change, 2020.

Muundo, uchambuzi na maandishi ya Maswala ya moto: Hali ya Ulimwengu ya Upunguzaji wa Athari za Tumbaku 2020 ilifanywa kwa kujitegemea na kwa upekee na Knowledge-Action-Change.

Ilitolewa kwa msaada wa ruzuku kutoka kwa Foundation for a Smoke-Free World, Inc.. Yaliyomo, uteuzi na uwasilishaji wa ukweli, pamoja na maoni yoyote yaliyotolewa hapa, ni jukumu la maandishi na kwa hali yoyote haitazingatiwa kama kuonyesha msimamo wa Foundation for a Smoke-Free World, Inc..

Upunguzaji wa athari za tumbaku

Mada kuu ya ripoti hii, iliyowekwa katika mikataba mingi ya kimataifa, ni haki ya ulimwengu kwa afya, pamoja na wale ambao kwa sababu yoyote wanaendelea kujihusisha na tabia hatarishi. Kupunguza madhara kunamaanisha sera, kanuni na vitendo kadhaa ambavyo hupunguza hatari za kiafya kwa kutoa aina salama za bidhaa au vitu, au kuhimiza tabia zisizo na hatari. Upunguzaji madhara hauzingatii kabisa kutokomeza bidhaa au tabia.

Jibu la kibinadamu, badala yake, ni kupunguza hatari, na hivyo kuwezesha watu kuishi na kuishi vizuri – katika kesi hii kupitia upatikanaji wa bidhaa salama za nikotini (SNP) inayolenga kuhamasisha watu kuachana na sigara, moja wapo ya njia hatari zaidi za kutumia nikotini.

Shida ya uvutaji sigara ulimwenguni inaendelea bila kukoma, lakini kuna mwanga wa matumaini katika nchi zingine

Picha: Obby RH kwa Unsplash

Shirika la Afya Ulimwenguni (WHO) halijarekebisha chini makadirio yake kwamba maisha ya watu bilioni moja yanaweza kupotea kwa magonjwa yanayohusiana na sigara mwishoni mwa karne. Hii ni sawa na idadi ya watu waliounganishwa wa Indonesia, Brazil, Nigeria, Bangladesh na Ufilipino kufariki kutokana na COVID-19.

Na wakati viwango vya uvutaji sigara vya watu wazima vimepungua ulimwenguni, viwango vya upunguzaji vimepungua katika nchi zingine. Kwa wengine, idadi ya wavutaji sigara imeongezeka, mara nyingi kwa sababu ya kuongezeka kwa idadi ya watu. Viwango vya juu kabisa vya uvutaji sigara hufanyika haswa kwa nchi za kipato cha chini na cha kati (LMIC) ambazo hubeba mzigo mkubwa zaidi wa magonjwa na vifo. Kuna nchi 22 ambapo asilimia 30 au zaidi ya watu wazima kwa ujumla ni wavutaji sigara wa sasa. Nchi hizi ni pamoja na visiwa vya Pasifiki kama Kiribati na Visiwa vya Solomon, nchi kadhaa za Uropa pamoja na Serbia, Ugiriki, Bulgaria, Latvia na Kupro, Lebanoni Mashariki ya Kati, na Chile Amerika Kusini.

Idadi ya jumla ya wavutaji sigara ulimwenguni – kwa bilioni 1.1 – ni sawa, idadi sawa na ile ya 2000 na ilikadiriwa kuwa sawa mnamo 2025, ikiathiri vibaya vikundi duni na vilivyotengwa, haswa katika LMIC.

WHO inaendelea kutoa wasiwasi kuwa viwango vya uvutaji sigara visivyokoma vitadhoofisha kupatikana kwa Malengo ya Maendeleo Endelevu na kuhakikisha kwamba malengo ya 2030 ya kupunguza viwango vya magonjwa yasiyoambukiza yatakosekana. Kwa wazi basi, hatua za jadi za kudhibiti tumbaku zilizofanuliwa katika Mkataba wa Mfumo wa WHO juu ya Udhhibiti wa Tumbaku (FCTC) hazitoshi. Sera za kupunguza madhara ya tumbaku (THR) kwa hivyo zinapaswa kuzingatiwa kama nyongeza badala ya uvamizi wa kupunguza kifo na magonjwa ulimwenguni kutokana na uvutaji sigara. Nuru ya matumaini ni kwamba nchi zingine zimechukua njia ya kujumuisha zaidi kwa THR kama sehemu ya mkakati wa jumla kuelekea ulimwengu usio na uvutaji sigara.

Ukuzai mpya wa bidhaa...

Picha: Antonin FELLS kwa Unsplash

Ubunifu wa bidhaa unaendelea kutoa chaguo pana kwa watumiaji wazima wanaotafuta kuepuka kuvuta sigara. Asili ya utumiaji wa sigara za stima ilikuwa nje ya mipango ya mashirika ya kimataifa ya tumbaku na usumbufu wa ubunifu uliosababishwa ulisisitizwa na mafanikio ya JUUL, ambayo, tangu 2018, iliwashinda wapinzani wake. Baadhi ya uuzaji wa JUUL wa mapema kwa vijana walio mwisho wa soko la sigara ni wazi ulisababisha utata, lakini bidhaa hiyo ilitoa uzoefu wa nikotini inayotafutwa na wengi katika soko pana la watumiaji wazima.

Vifaa vya kupezea nikotini, tayari ni busara na rahisi kutumia, vinakuwa vya kisasa zaidi kiteknolojia, na kufanya neno 'e-cigarette' kuzidi kutokuwa kubwa. Kampuni nyingi zinahusika katika kukuza bidhaa zenye joto za tumbaku (HTP), wakati bidhaa mpya za nikotini zisizo za tumbaku pia zinakuja sokoni.

...lakini idadi ya watumiaji wa SNP ulimwenguni bado ni ndogo

Licha ya THR kupingwa duniani, utafiti wetu wa kipekee wa kuenea kwa ulimwengu kwa SNP unakadiria kuwa takwimu ya jumla imesimama kwa takriban 98m, kati yao 68m ni watumiaji wa sigara za elektroniki. Ingawa kutoka kwa mtazamo wa afya ya umma hii ni habari njema, bado inamaanisha kuwa baada ya zaidi ya muongo mmoja wa kupatikana kwa bidhaa, kuna watumiaji tisa tu wa SNP kwa kila wavutaji sigara 100.

Je! Ni nini kinatokea katika nchi tofauti?

Idadi kubwa zaidi ya watumiaji wa sigara za elektroniki hukaa Amerika, China, Shirikisho la Urusi, Uingereza, Ufaransa, Japan, Ujerumani na Mexico. Japani ina idadi kubwa zaidi ya watumiaji wa HTP wakati Uswidi na Merika wana idadi kubwa zaidi ya watumiaji wa snus.

Matumizi ya SNP yanashikilia katika nchi kama Uingereza, Norway, Sweden, Iceland na Japan, ingawa katika nchi ya mwisho, uuzaji wa HTP umepungua, labda kwa sababu ya idadi ya wapokeaji wa mapema / vijana wanaofikia kiwango cha kueneza.

Ushahidi unathibitisha kuwa bidhaa salama za nikotini ni salama kuliko sigara

Hakuna kitu kama usalama kamili, lakini SNP mpya imekuwa katika mzunguko mpana kwa zaidi ya muongo mmoja, na ushahidi uliokusanywa kuwa ni hatari kidogo kuliko inayowaka. Hakika tangu 2018, hakuna ushahidi madhubuti ulioibuka kutia shaka juu ya hitimisho lililonukuliwa sana la Afya ya Umma England kwamba sigara za elektroniki ni angalau asilimia 95 chini ya hatari kuliko uvutaji sigara na kwamba mvukizo unaleta hatari kidogo kwa walio karibu. Vivyo hivyo, rekodi ya usalama ya Snus ya Kiswidi na bidhaa zisizo na moshi za Amerika hazijabadilika kutoka 2018. Kwa kuongezea, kuna ushahidi kwamba matumizi ya SNP ni bora zaidi kwa kukomesha uvutaji sigara kuliko tiba ya utumiaji wa nikotini (NRT). Hii inamaanisha kufasiriwa zaidi kwa 'kanuni ya tahadhari' (zoezi la tahadhari mbele ya uvumbuzi unaoweza kudhuru) inayohusiana na ushauri wa kiafya na kanuni kuhusu SNP haiwezekani tena.

Masuala mengine yameibuka kuhusu matumizi ya SNP. Takwimu za kupotosha kutoka Merika zilikuza wazo kwamba JUUL alikuwa na jukumu la janga la kuongezeka kwa utumiaji sigara ya elektroniki kati ya vijana kupitia uuzaji wa ladha za 'kuvutia kwa watoto', wakati tathmini zaidi ya busara ilionyesha kuwa 'utumiaji' ulielezwa sana kwa kufunika majaribio na nadra kila siku tumia. Kuumia kwa mapafu na vifo huko USA viliamuliwa haraka na watumiaji na mamlaka za afya za mitaa (tofauti na mashirika ya shirikisho la Amerika) kusababishwa na kutumia vifaa haramu vya tetrahydrocannabinol (THC), sio kioevu cha kiwango cha nikotini.

Baada ya miongo kadhaa ya utafiti wa tumbaku ambayo ilishindwa kuonyesha athari mbaya za nikotini kwenye ubongo unaokua, madai ya hivi karibuni juu ya athari hii ya utumiaji wa vifaa vya kupezea nikotini sio ya kuaminika. Kushindwa kuonyesha athari ya lango kutoka kwa kutumia nikotini, wanaharakati wa anti-THR walijivunia 'uraibu' wa nikotini. Walakini, kutokana na ukosefu wa ushahidi juu ya madhara ya mwili na kisaikolojia ya nikotini, wasiwasi juu ya 'uraibu' ni zaidi ya eneo la pingamizi la maadili kuliko afya ya umma. Mwishowe, na bila ushahidi wowote, imedaiwa kuwa utumiaji wa sigara za elektroniki unaweka watumiaji hatarini zaidi kutoka COVID-19.

Sayansi Zaidi haimaanishi sayansi bora

Tangu 2010 kumekuwa na mlipuko katika idadi ya masomo kutoka kwa taaluma zote zinazoangalia nyanja zote za utumiaji wa SNP. Utaftaji wa mtandao unaonyesha kuwa kutoka 2007–2012 tu ni nakala 53 za kisayansi zilichapishwa kuhusu utumiaji wa sigara za elektroniki. Kufikia mwaka wa 2020, idadi ya karatasi zilichapishwa zinazofunika kila aina ya SNP zilikuwa zimeongezeka hadi zaidi ya 6000. Kwa bahati mbaya, nyingi za tafiti hizi zinakabiliwa na kasoro za kimfumo zinazotokana na upendeleo wa uthibitisho; masomo ya maabara ambayo hayaonyeshi ulimwengu wa kweli wa utumiaji wa vifaa vya kupezea nikotini; mbinu zisizofaa kwa pendekezo la utafiti; vyama vilivyowasilishwa kama sababu; na mapendekezo ya sera ambayo yana

uhusiano mdogo au hayana uhusiano wowote na matokeo ya utafiti. Mfano mmoja mbaya wa hivi karibuni wa upendeleo wa uthibitisho, uliosababisha kukataliwa kwa jarida, ilikuwa utafiti kutoka Chuo Kikuu cha California kinachodai kuwa utumiaji wa sigara za elektroniki ulisababisha shida za moyo kati ya wale ambao walikuwa wavutaji sigara, hadi hapo ilipobainika shida hizi za moyo tayari zilikuweco kabla ya kutumia vifaa hivyo vya kupezea nikotini.

Picha: Robina WEERMEIJER kwa Unsplash

THR yadhoofishwa zaidi

Madai ya kupotosha ya janga la vijana linaloibuka, vifo vya kutisha vinavyosababishwa na THC haramu na ujio wa COVID-19, zote zimetumiwa kwa urahisi na watendaji wa anti-THR, kutoka kwa ‘wanaharakati’ wa Amerika hadi kwa matibabu ya kitaifa na kimataifa na afya ya umma mashirika.

Kuna dhana mbili zinazolingiliana za kijamii. Moja ni jukumu la mfanyabiashara mwema anayetafuta kuweka msimamo wao kwa jamii kwa jumla, na ya pili ni upendeleo au (tena) upendeleo wa uthibitisho – ambao umma na waandishi wa habari hawahangaiki kuangalia habari, lakini wanakubali tu kwa msingi wa athari yao ya utumbo au uzoefu wa zamani.

Wajasiriamali wa maadili wanaweza kuwa watu binafsi, vikundi vya kidini au mashirika rasmi ambao wanashinikiza kuunda au kutekeleza maoni yao ya kawaida ya ulimwengu. Watu kama hao au vikundi pia vina nguvu ya kuzalisha hofu ya kimaadili kwa kuelezea kusadiki kwamba uovu wa kijamii unatishia ambao lazima upigane na hawajali njia za kufikia matokeo yao wanayotaka.

Hofu za maadili

Hadithi ya anti-THR ni kwamba biashara yote ni njama kutoka kwa tasnia ya tumbaku kuunda kizazi kipya cha ‘watumwa’ wa nikotini kufidia mauzo ya sigara. Katika hadithi hii, wasiwasi mdogo unaonyeshwa kwa wavutaji sigara wa sasa, ambao shida zao huhesabiwa kuwa zinajisababisha wenyewe, zikiwaacha chaguzi mbili: kuacha au kufa.

Moja ya athari nyingi hatari za usemi uliopitiliza na kupotosha juu ya SNP imekuwa kuongezeka kwa idadi ya wavutaji sigara (na pia wasio wavutaji sigara na wale wanaoishi na wavutaji sigara) ambao sasa wanaamini SNP sio salama kuliko sigara na inaweza kuwa hatari zaidi.

Imenukuliwa kutoka: WHO
Picha ya kampeni ya WHO ya kupambana na utumiaji wa sigara elektroniki siku ya udhibiti wa utumiaji wa

Wanaharakati na maafisa wanaopinga THR wanaaminika kuwa na habari sahihi na kuifanya ipatikane kwa umma na vyombo vya habari ambao kwa upande wao hawana uwezekano wa kukagua au kupinga habari hiyo. Kuna chuki ya jumla kwa tasnia ya tumbaku na watu wengi ambao hawavuti sigara wataona utumiaji wa sigara elektroniki huo ni sawa na uvutaji sigara, ama kwa kuzingatia chuki zilizopo / au kwa sababu wanaona watu wakitoa mawingu ya 'moshi' hadharani.

Mkono mmoja huosha mwingine

Vitendo dhidi ya anuwai ya SNP na nikotini zimefungwa vizuri chini ya bendera ya 'udhibiti wa tumbaku' ambayo katika nchi nyingi ina msaada wa umma.

Hii imeruhusu NGOs za wanaharakati na wasomi kuvutia pesa nyingi kutoka kwa bilionea wa kupambana na tumbaku Michael Bloomberg, kupitia Bloomberg Philanthropies (BP). Walengwa ni pamoja na NGOs za Amerika kama vile Campaign For Tobacco Free Kids (CTFK), Vital Strategies na wakala wa kuripoti wa Uingereza, The Bureau of Investigative Journalism, ambayo hutumia pesa za Bloomberg kuchapisha hadithi za kupambana na THR. Bloomberg pia ilichangia \$ 160m kwa kampeni ya Merika inayolenga kupiga marufuku jumla ya kioevu chenye ladha ya nikotini.

Zaidi ya Amerika, Bloomberg inafadhili Umoja wa Kimataifa dhidi ya Ugonjwa wa Mapafu na Kifua Kikuu (THE UNION), na nchini Uingereza, Chuo Kikuu cha Bath kinafadhiliwa kusimamia shughuli za kupambana na THR kupitia Mbinu za Tumbaku na STOP, ambayo jukumu lake ni kuzindua mashambulizi dhidi ya manaotetea THR. Mpango wa WHO wa Tobacco Free Initiative pia unafurahiya msaada mkubwa wa kifedha kutoka Bloomberg ambapo fedha hizi zinaonekana kutumika katika kushawishi nchi wanachama kutunga sheria dhidi ya SNP. Kwa kushangaza, wanufaika wa mkakati kama huo watakuwa tasnia ya tumbaku ya kimataifa ambayo SNP inawakilisha chini ya asilimia 10 ya mauzo yote. Kwa kweli, hisa za tumbaku nchini Merika na India ziliongezeka kufuatia habari za marufuku yaliyopendekezwa juu ya SNP katika hizo nchi.

Majibu ya udhibiti ulimwenguni

Kileleni mwa udhibiti wa ulimwengu unakaa WHO FCTC iliyosainiwa na kuridhiwa na nchi 182 na Maagizo ya Bidhaa za Tumbaku ya EU (TPD) ambayo inajali na mambo mengi ya sheria ya tumbaku na SNP ndani ya Jumuiya ya Ulaya (EU).

Kila baada ya miaka miwili FCTC inafanya Mkutano wa Vyama (COP) kukagua utendaji kazi wa FCTC, inayohudhuriwa na wajumbe wa serikali waliosaini na mashirika yasiyo ya kiserikali 'yaliyoidhinishwa' ambayo ni mali ya Framework Convention Alliance (FCA). Mkutano uliofuata (COP9) ulipaswa kufanyika mnamo Novemba 2020 lakini sasa umeahirishwa hadi 2021. Mkutano huu haujumuishi mashirika mengi ambayo yanaunga mkono THR au ambao wamepokea ufadhili wowote moja kwa moja au kwa njia isiyo ya moja kwa moja kutoka kwa kampuni za tumbaku.

EU TPD inafanyiwa ukaguzi na ripoti yake inapaswa kutolewa mnamo Mei 2021. Mchango mkubwa katika tathmini hiyo itakuwa ripoti iliyoandaliwa na Kamati ya Sayansi ya EU ya Afya, Mazingira na Hatari Zinazoibuka (SCHEER). Mapitio ya EU yatashughulikia majadiliano ya COP, ambapo Sekretarieti ya FCTC inayosimamia mkataba huo, tayari imekuwa ikishinikiza wajumbe wa COP kuzingatia kutetea sheria kali zaidi ya SNP. Uwanja wa vita unaowezekana utakuwa juu ya kupiga marufuku ladha nyingi.

Shambulio hili kwa THR linaweza kuonekana kwa kuzingatia kutofaulu kwa jumla kwa WHO / FCTC na mataifa yaliyosaini kudhibiti janga la sigara na njia isiyowezekana kisiasa ya kupiga marufuku uuzaji wa tumbaku. Ni Bhutan tu aliyepiga marufuku uuzaji wa tumbaku lakini hii inapuuza sana. Mengi yametetelezwa na sheria mpya iliyowekwa katika nchi nyingi, lakini nchi za kipato cha chini na cha kati zina mifumo ndogo ya kiutawala na korti inayotekelezeka kutekeleza sheria. Nchi nyingi kama hizi zina mvutano wa ndani kati ya idara za serikali, ambapo tasnia ya tumbaku ya nyumbani ni bidhaa muhimu ya kuuza nje na chanzo kikuu cha mapato ya ndani. Kwa mtazamo wa afya ya umma, nchi nyingi za kipato cha chini na cha kati zitakuwa na wasiwasi zaidi juu ya udhibiti wa magonjwa ya kuambukiza kuliko shida za kiafya zinazosababishwa na uvutaji wa sigara.

Mtazamo wa ulimwengu unabaki mchanganyiko

Udhibiti wa SNP ni ngumu na hutofautiana sana kati ya nchi. Tovuti ya GSTHR (www.gsthr.org) ina taarifa kamili za serikali za sheria katika kila nchi.

Wakati majibu ya udhibiti ulimwenguni pote yamechanganywa, msisitizo unaelekea kwenye njia zaidi ya kukataza. Inaonekana kuna shaka kidogo kwamba mtazamo dhidi

ya THR kutoka Merika imekuwa na ushawishi wa ulimwengu kwa watunga sera na wabunge.

Inabakia kuwa kesi kwamba nchi 85 hazina sheria maalum au kanuni kuhusu bidhaa zinazopezea nikotini, na nchi 75 zinasimamia uuzaji wa bidhaa zinazopezea nikotini; 36 wamepigwa marufuku (chini kutoka 39 mwaka 2018).

Hatua za kuhamasisha marufuku ya ladha zingeharibu sana utumiaji wa sigara za elektroniki, kwani kupatikana kwa ladha ni uamuzi muhimu katika kuhamasisha wavutaji sigara na kukaa mbali na sigara.

Haki njema pia

Licha ya majaribio ya wanaharakati wa kupambana na THR kudhoofisha msimamo wake juu ya SNP, Afya ya Umma England ilithibitisha kuwa kutumia sigara za elektroniki kuna jukumu muhimu katika kusaidia wavutaji sigara na kwa hivyo, wataalamu wa afya wanahitaji mafunzo ya utumiaji wa vifaa vya kutuliza. Kupezea nikotini kutumia sigara za elektroniki kulitajwa haswa kama sehemu ya lengo la Idara ya Afya ya Uingereza kwenda bila moshi bure ifikapo 2030.

Maafisa wa serikali ya Australia wanabaki kizuizini kwa sababu ya marufuku ya ukweli. Walakini, mnamo Januari 2020, baada ya kukaguliwa kwa uangalifu kwa ushahidi huo, Chuo cha Wataalam Wakuu wa Royal Australia kilichapisha Miongozo mipya ya Kukomesha Uvutaji sigara wa Australia mnamo Januari 2020. Miongozo hiyo kwa uangalifu inakubali nikotini inayopezewa kwa kutumia sigara ya elektroniki kama msaada wa kuacha watu wanaovuta sigara ambao wameshindwa kuacha na tiba zilizopo, ikiwa wataomba msaada kutoka kwa madaktari wao kuanza kutumia sigara za elektroniki. Hii inaambatana na uamuzi wa 2018 na Chuo Kikuu cha Saikolojia cha Royal Australia na New Zealand kukubali kuwa utumiaji wa sigara elektrtoniki si hatari kama kuvuta sigara, wakati Chuo Kikuu cha Waganga cha Australasi sasa kinakubali dhamana ya kutumia sigara elkrtoniki kama sehemu ya mkakati wa kukomesha.

Picha: Filip MROZ kwa Unsplash

Majaji nchini Uswizi (2018) na Quebec (2019) wameamua dhidi ya vizuizi vya serikali kwa SNP, wakati serikali ya New Zealand ilipata mateso yake kushindwa kwa kimahakama mnamo Machi 2018. Bado serikali ya New Zealand (na ile ya serikali ya shirikisho la Canada ikiwa sio lazima miko) inaonekana kuchukua majibu ya kiutendaji na sawia kwa SNP kuliko katika nchi nyingine nyingi. Hata huko Merika, Utawala wa Chakula na Dawa (FDA) umetambua dhamana ya THR kwa kutoa idhini ya uuzaji kwa bidhaa kali ya tumbaku IQOS na snus kama bidhaa zenye hatari ndogo ikilinganishwa na uvutaji sigara.

Chini ya uamuzi wa FDA ni ushahidi mkubwa wa kisayansi na kliniki uliowasilishwa na PMI (IQOS) na Swedish Match USA (snus) ambayo inapaswa kuvutia zaidi kutoka kwa jamii za kisayansi na za umma. FDA ilifika kwa maamuzi yake ya kihistoria kulingana na ushahidi huu kwa hivyo haiwezi kufutwa kwa sababu ya asili ya tasnia yake.

THR na haki ya afya

Dhana ya haki ya wasiovuta sigara kwa afya – haswa wapita njia na watoto – ilisisitiza maendeleo ya kudhibiti tumbaku kupitia miaka ya 1980 na 1990. Wale waliohusika katika kampeni, haswa nchini Merika, walijiona kama mashujaa (kuhusiana na hatari ya uvutaji sigara) wakipambana na masilahi ya kiuchumi na kisiasa ya kampuni za tumbaku. Kwa kuungwa mkono na ushahidi wa uharibifu unaoweza kusababishwa na uvutaji sigara na kuongezeka kwa juhudi za kupiga marufuku uvutaji sigara wa umma, wanaharakati walichukua uwanja wa juu wa maadili wakati wavutaji sigara walipokuwa wahusika wapya wa kijamii.

Mambo yamebadilika; wale ambao haki zao sasa zinahitaji kulindwa ni wale ambao wanataka kuepuka kuvuta sigara na badala yake watumie bidhaa salama. Kupunguza madhara kama harakati ya kijamii ilitoka kwa kazi ya dawa za kulevya na wanaharakati wa VVU ambao walizingatia haki ya afya, bila mtu aliyeachwa nyuma.

Walakini, wavutaji sigara wameachwa nyuma, haswa wale wa kipato cha chini wanaoishi katika umasikini na ufukara kote ulimwenguni, bila njia za kuvutia na nzuri za kutoka kwa uvutaji sigara, ambao huvuta sigara zaidi na kwa hivyo wanaogua zaidi magonjwa na vifo vinavyohusiana na uvutaji sigara. Kutengwa kabisa kwa ubaguzi, ubaguzi na kutengwa kunasababisha viwango vya juu sana vya uvutaji sigara ndani ya jamii za asili na LGBTQ, wale walio gerezani, wasio na makazi na wale wanaogua shida ya afya ya akili, dawa za kulevya na pombe.

Picha: BLVDONE kwa Adobe Stock

Wanawake ni idadi nyingine iliyofichwa. Ulimwenguni, ni wanawake wachache wanaovuta sigara kuliko wanaume, lakini haswa katika LMIC, wanaume ndio kawaida hupewa riziki kuu, na kuacha wanawake zaidi nyumbani wakitunza familia. Kupoteza mapato yote ya familia kwa sababu ya kifo cha mwanamume kutokana na ugonjwa unaohusiana na sigara hutupa wanawake na familia zao katika hali ambayo inaweza kuwa hatari zaidi kiuchumi.

Walakini mantra ya 'hakuna anayeachwa nyuma' imewekwa kwa muda mrefu katika mikataba ya kimataifa na inaendelea kuwa hivyo. Kupunguza madhara kuko kwenye makutano kati ya afya ya umma na haki za binadamu.

Kifungu cha 12 cha Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni, uliopitishwa na Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa mnamo Desemba 16, 1966, inasema haki ya kila mtu kufurahiya kiwango cha juu kabisa cha afya ya mwili na akili.

Kama sababu ya haki ya kijamii, kutetea watu ambao mara nyingi ni miongoni mwa waliodharauliwa na kutengwa katika jamii, THR inastahili nafasi yake kama suala la haki za binadamu.

THR inatoa fursa ya ulimwengu kwa moja ya ubunifu wa kiafya wa umma kuwahi kukabiliana na ugonjwa ambao hauwezi kuambukizwa na kwa gharama ndogo kwa serikali. Katika wakati wa COVID-19 wakati mifumo ya afya ya ulimwengu na fedha za umma zimepanuliwa hadi kufikia hatua ya kuvunja na haiwezi kuona kwa muda, lazima kusonga mbele na THR haijawahi kuwa ya haraka zaidi.

Njia ya kusonga mbele

Kwa mara ya kwanza sasa kuna vichocheo anuwai kwa watu kubadili kutoka sigara, badala ya vuzuizi tu. THR, kupitia SNP, inatoa mkakati wa kuondoka ambao haujawahi kutokea ambao umeonyeshwa kukubalika kwa wavutaji sigara na kwa gharama ndogo kwa serikali.

Matamano kando, ukweli ni kwamba udhibiti wa tumbaku ungeweza kusaidia kupunguza madhara, kwa hivyo kesi ya kupunguza madhara imekuwa kawaida katika taarifa ya utume wa tumbaku, isipokuwa sasa kuna fursa ya ulimwengu wa kweli kuongeza heft kubwa kwa umma wenye faida. Matokeo ya kiafya.

Hitimisho na mapendekezo

Ripoti hii inazingatia THR na faida kwa afya ya umma na ya mtu binafsi ya kuwa na njia mbadala zinazopatikana, nafuu, zinazofaa na zinazokubalika kwa bidhaa zinazowaka za tumbaku. Pia inazingatia haki za wavutaji sigara ambao wanahitaji fursa hiyo kubadili kutoka sigara na wale ambao wamechagua njia mbadala salama.

Hitimisho

- » Karibu watu milioni 8 hufa kutokana na magonjwa yanayohusiana na uvutaji sigara kila mwaka.
- » Asilimia themanini ya wavutaji sigara ulimwenguni wanaishi katika LMIC, lakini wana ufikiaji mdogo wa SNP ya bei nafuu.
- » Makadirio ya watu bilioni moja watakufa kutokana na magonjwa yanayohusiana na sigara ifikapo mwaka 2100.
- » Viwango vya uvutaji sigara vimekuwa vikishuka katika nchi tajiri zaidi kwa miongo kadhaa, lakini viwango vya kupungua vinapungua.
- » Idadi ya wavutaji sigara ulimwenguni imebaki bila kubadilika kwa bilioni 1.1 tangu mwaka 2000, na katika nchi zingine masikini hii inatarajiwa kuongezeka kutokana na ongezeko la idadi ya watu.
- » Njia ya haraka ya kupunguza vifo vinavyohusiana na uvutaji sigara ni kulenga wavutaji sigara wa sasa.
- » Ushahidi wa SNP unaonyesha kuwa wako salama zaidi kuliko tumbaku inayoweza kuwaka, kwa wavutaji sigara na watu wanaosimama karibu, na inachangia kusaidia wale wanaotaka kuacha kuvuta sigara.
- » Kupitishwa kwa SNP kumetokana na matumizi kwa gharama ndogo kwa serikali.
- » SNP ina uwezo wa kupunguza kwa kiasi kikubwa idadi ya vifo na magonjwa ulimwenguni kutokana na uvutaji sigara, na kusababisha mapinduzi ya afya ya umma.
- » Maendeleo katika kupitishwa kwa SNP yamekuwa polepole. Tunakadiria watu milioni 98 ulimwenguni hutumia SNP – pamoja na watumiaji sigara elektroniki milioni 68 – sawa na tisa tu kwa wavutaji sigara 100 (wachache katika LMIC). Kuna haja ya haraka ya kuzidisha mbinu za upunguzaji wa madhara ya tumbaku.
- » NGOs nyingi za kitaifa na kimataifa zinazofadhiliwa vizuri, mashirika ya afya ya umma, na mashirika ya pande nyingi kimsingi wanaiona THR kama tishio badala ya fursa.
- » Mashirika mengi yanayofadhiliwa na Merika na yamechangia kusambaza hofu juu ya vijana kutumia sigara elektroniki, juu ya ladha, na kuzuka kwa ugonjwa wa mapafu, ikizuia changamoto halisi ya afya ya umma, ambayo ni kuwashawishi watu wazima wanaovuta sigara kubadili.
- » Ukiritimba wa karibu juu ya ufadhili wa kimataifa wa kudhibiti tumbaku na misingi ya Amerika – uhisani – umepotosha majibu ya kimataifa na kitaifa juu ya uvutaji sigara. Masilahi ya wafadhili mara nyingi huondoa chaguzi zingine za sera, ikitoa athari ya siri lakini mbaya kwa sera za afya, haswa katika LMIC.
- » Mkazo unaozidi kukataza unahatarisha athari nyingi, pamoja na kwamba wavutaji sigara wa sasa wanaweza kuamua kutobadilisha, watumiaji wa sasa wa SNP wanaweza kurudi kuvuta sigara, na ukuaji wa bidhaa ambazo hazina udhibiti na uwezekano wa kudhuru.
- » Kunaendelea kuwa na sayansi isiyofanywa vizuri, ambayo inazunguka na ujumbe wa kupambana na THR.
- » Mpango wa WHO wa MPOWER pekee hautatosha katika kuharakisha kukomesha sigara – eneo dhaifu la mafanikio ni 'O', kutoa msaada, ambayo pia ni ghali zaidi kwa serikali.
- » Kupunguza madhara kunawekwa karibu katika kila uwanja wa kazi ya WHO isipokuwa tumbaku.
- » Kwa kukataa jukumu la THR, WHO inafanya kazi kinyume na kanuni na mazoea yaliyowekwa katika ahadi zake za kukuza afya ya ulimwengu na katika mikataba ya kimataifa inayohusiana na haki ya afya, pamoja na katika Kifungu cha 1 (d) cha FCTC
- » Nchi tajiri zimekuwa walengwa wakuu wa THR. LMIC nyingi zimeachwa nyuma, kupitia mchanganyiko wa sera za kukataza na kutopatikana kwa njia mbadala zinazofaa, zinazokubalika na nafuu kwa tumbaku inayowaka.
- » Wale walioathiriwa zaidi na sera za kudhibiti tumbaku wamenyanyapaliwa na kutengwa kwenye mazungumzo ya sera. Afya njema ya umma inashirikisha idadi ya watu walioathirika. Kauli mbiu “Hakuna chochote juu yetu bila sisi” ni muhimu sana kwa THR, kama ilivyo kwa uwanja wowote katika afya ya umma.

Mapendekezo

1. Lengo kuu la kudhibiti tumbaku inapaswa kuwa kutoa wavutaji wa sasa mikakati inayofaa ya kutoka. Ushuru uliotabiriwa sasa kutoka kwa kuvuta sigara unaweza kuzuiwa tu kwa kuharakisha kubadili kutoka kwa kuvuta sigara na wavutaji sigara.
2. Kupunguza madhara kunapaswa kufafanuliwa vizuri na vyama kwa FCTC kukaa kando na mahitaji na upunguzaji wa usambazaji. Inapaswa kutumiwa ulimwenguni bila mtu yeyote, kikundi, au jamii kutengwa.
3. WHO lazima ichukue jukumu la kuhimiza watia saini wa FCTC kuchukua maoni ya usawa zaidi juu ya uwezekano wa SNP kusaidia kuhamasisha kuachana na bidhaa zinazowaka. Tafsiri ya sasa ya Ibara 5.3 ya FCTC inazuia mjadala wazi juu ya sifa za SNP. Njia mpya na inayojumuisha inahitajika, ikiwashirikisha wadau wote bila ubaguzi, kutathmini sifa za teknolojia mpya na bidhaa, kwa kuzingatia kanuni za kisayansi badala ya itikadi.
4. Upataji wa SNP unapaswa kuwa haki kwa wote wanaoweza kunufaika bila kujali jinsia, rangi, hali ya kijamii au uchumi.
5. Ustawi wa wateja unapaswa kuwa katikati ya mipango na sera za kimataifa.
6. Ushirikiano wa Mkataba wa NGOs FCA unapaswa kushirikiana kikamilifu na anuwai kubwa zaidi ya NGOs zinazozingatia THR, pamoja na mashirika ya utetezi wa watumiaji.
7. Kampuni zinazounda SNP zinapaswa kujitahidi kufikia idadi kubwa zaidi ya wavutaji sigara ulimwenguni na bidhaa zinazofaa na za bei rahisi.
8. Jukumu la serikali linapaswa kuwa kuharakisha kubadili sigara, badala ya kuweka vizuizi kwa wale wanaotaka kutumia SNP.
9. Hakuna hatua inayopaswa kuchukuliwa ambayo ina matokeo ya kupendelea kuvuta sigara kuliko SNP, kama vile kuifanya SNP kuwa ngumu kupata kuliko sigara, au kupitia bei mbaya. (k. kupitia kodi).
10. Wote walio katika nafasi za kuunda sera juu ya SNP wanapaswa kuzingatia mwili wa ushahidi wa sasa, badala ya kuchagua mapendekezo ya nje ya rafu kutoka kwa mashirika ya pande nyingi na ya uhisani.
11. Serikali zinapaswa kuhakikisha usalama wa watumiaji kuhusiana na SNP, kwa kuzingatia viwango vya usalama vinavyopatikana kupitia mashirika ya kimataifa, kikanda na kitaifa.
12. Wavutaji wa sigara wana haki ya kupata habari inayotokana na ushahidi juu ya faida zinazoweza kutokea kwa kubadili SNP.
13. SNP inapaswa kudhibitiwa na kudhibitiwa kama bidhaa za watumiaji, na watumiaji wanahitaji kuhakikishiwa ubora wa bidhaa wanazotumia.
14. Kuwa na chaguo la ladha katika SNP ni jambo muhimu la uamuzi wa kuacha kuvuta sigara na epuka kurudi tena. Kupiga marufuku ladha haina tija kwa matokeo mazuri ya afya ya umma.
15. Hakuna hatari inayotambuliwa ya ‚kutumia sigara elektroniki’ kwa wapita njia. Mawasiliano ya afya ya umma inapaswa kuelezea kuwa kutumia sigara elektroniki sio kuvuta sigara, na mwishowe uamuzi wa kudhibiti sigara elektroniki katika maeneo fulani unapaswa kuachwa kwa mashirika na wafanyabiashara, badala ya kukataza kwa jumla na sekta ya serikali.

Miaka miwili tangu toleo la mwisho la ripoti hii imekuwa wakati mgumu sana kwa THR.

Wavutaji wa sigara wanaokadiriwa kuwa bilioni 1.1 wanastahili mpango mzuri na chaguo bora. Tunahitaji kuharakisha kufa kwa vitu vinavyowaka na kuhimiza utumiaji wa njia salama zisizoweza kuwaka za kutumia nikotini. Ushahidi kutoka nchi kadhaa unaonyesha kuwa kupatikana kwa SNP husaidia watu kubadili sigara.

Ulimwenguni, maendeleo ni polepole na wale wanaotumia SNP bado ni sehemu ndogo ya wale wanaovuta sigara. Bidhaa za sigara elektroniki zimekuwa kwenye soko kwa karibu miaka 12 na HTP miaka michache mno, ingawa matumizi ya snus yamekuweco karne nyingi. Kihistoria, mabadiliko katika matumizi ya nikotini huchukua miongo kadhaa. Ubunifu wa mwisho uliovuruga ulikuwa uvumbuzi wa mashine ya kusokota tumbaku nyuma miaka ya 1880, lakini ilichukua miaka 60 kwa sigara iliyofungwa kwa mashine kuondoa aina zingine za utumiaji wa tumbaku katika nchi tajiri.

Walakini, hatuwezi kusubiri miaka 60. Tunajua kuwa SNP ni salama tu kuliko kupata nikotini kwa kuchoma tumbaku. Tunajua kwamba watu wanataka kutumia bidhaa hizi. Tuna ushahidi kutoka nchi nyingi kwamba THR inafanya kazi.

Vizuizi ni misingi tajiri na maoni ya nadharia ya udhibiti wa tumbaku, na mashirika ya kimataifa yamefunga kwa maoni nyembamba ya kile kinachoweza kufanywa. Kuna hofu nyingi, chuki na nia ya dhamana katika uwanja huu. Mashirika haya yanajikuta kwa haraka upande mbaya wa historia. Kuna haja ya kuwa na tamaa zaidi juu ya kile kinachoweza kufanywa, na kipimo kizuri cha huruma.

Wakati wa miaka ya 1980, sera za afya ya umma zilipanua wigo zaidi ya udhibiti wa magonjwa ya kuambukiza, kwa maoni mapana ya kinga kupitia kukuza afya. Mnamo Novemba 1986, WHO iliitisha Mkutano wa Kwanza wa Kimataifa juu ya Ukuzaji wa Afya, uliofanyika Ottawa, Canada. Kutoka hapo kukaibuka hati ya kurasa tano itwayo Hati ya Ottawa, ambayo ilifafanua kukuza afya,

“Kama mchakato wa kuwezesha watu kuongeza udhibiti, na kuboresha afya zao”.

Iliendelea kuonyesha kuwa,

“Kukuza afya kunazingatia kufikia usawa katika afya. Hatua ya kukuza afya inalenga kupunguza tofauti katika hali ya sasa ya afya na kuhakikisha fursa sawa na rasilimali... Watu hawawezi kufikia uwezo wao kamili wa kiafya isipokuwa wawe na uwezo wa kudhibiti mambo ambayo yanaamua afya zao”.

Ahadi zilizotolewa na washiriki katika Mkutano huo ni pamoja na:

- » *“Kukabiliana na shinikizo dhidi ya bidhaa zenye madhara”.*
- » *“Kujibu pengo la afya ndani na kati ya jamii, na kukabiliana na kukosekana kwa usawa katika afya inayozalishwa na sheria na mazoea ya jamii hizi”.*
- » *“Kutambua watu kama rasilimali kuu ya afya, kuwasaidia na kuwawezesha kujiweka sawa, familia zao na marafiki”.*

Kupunguza madhara ya tumbaku ni kukuza afya ya umma na kukuza afya, kuanzia na watu ambao ni muhimu: wavutaji sigara na wale ambao wamechagua njia mbadala. Ni mabadiliko yanayotokana na kiwango cha jamii kwenda juu – kwa sababu ni watu ambao hufanya upunguzaji wa madhara, sio wataalam.

Kuhusu ripoti hii

Hili ni toleo la pili la Ripoti ya Kupunguza Madhara ya Tumbaku Duniani iliyochapishwa kwa mara ya kwanza mnamo 2018. Ripoti hiyo inatiwa msukumo kutoka kwa Jimbo la Kupunguza Madhara Ulimwenguni lililochapishwa na International Reduction International (HRI). Pia ilichapishwa kila miaka miwili, ripoti ya HRI inafuatilia maendeleo katika kuanzishwa kwa hatua za kupunguza athari za dawa kama vile tiba mbadala ya opioid, ubadilishanaji wa sindano na vifaa vya kuzuia overdose, pia inajulikana kama vyumba vya matumizi ya dawa za kulevya.

Kwa njia hiyo hiyo, ripoti hii inaangazia maendeleo (au vinginevyo) katika mabadiliko ya ulimwengu, kikanda na kitaifa katika upatikanaji na matumizi ya SNP, majibu ya udhibiti yanayobadilika pamoja na ushahidi wa hivi karibuni juu ya bidhaa salama za nikotini na afya. Tunazingatia pia wale ambao ripoti inawaita ‘wa kushoto nyuma’ – vikundi na jamii kote ulimwenguni wanaovuta sigara kwa viwango vya juu zaidi kuliko jamii zingine ili kukabiliana na wingi wa shida za kiuchumi, kijamii na kibinafsi. Kwa kuwa mazingira ya THR yamekua na sumu kali zaidi tangu ripoti yetu ya mwisho, tumeelekeza mawazo yetu wakati huu kwa mifumo ya kampeni ya ulimwengu iliyopangwa vizuri na inayofadhiliwa vizuri inayoendesha majibu yanayozidi kukataza kwa SNP.

Habari katika ripoti hii itakuwa muhimu kwa watunga sera, wachambuzi wa sera, watumiaji, wabunge, asasi za kiraia na mashirika ya pande nyingi, vyombo vya habari, wafanyikazi wa afya ya umma, wasomi na waganga na watengenezaji na wasambazaji.

Wasomaji wanahimizwa kurejea kwenye ripoti ya awali kwa habari zingine za nyuma zilizoachwa wakati huu. Enda kwa: www.gsthr.org/report/full-report-online

Terminology

Kuna maneno kadhaa ya bidhaa za kupunguza madhara ya tumbaku (THR) pamoja na bidhaa mbadala za nikotini, bidhaa mpya za nikotini, bidhaa zilizobadilishwa au zilizopunguzwa, hatari kidogo, hatari ndogo au bidhaa hatari kidogo na mifumo ya elektroniki ya utoaji wa nikotini (ENDS).

Ripoti hii inatumia neno **bidhaa salama za nikotini** (SNP) kama usemi wa pamoja wa kutumia sigara elektroniki, vifaa vyenye joto vya tumbaku na snus ya mtindo wa Uswidi na aina zingine salama za tumbaku isiyo na moshi. Tunathibitisha hii kwa msingi kwamba ushahidi unaonyesha bidhaa hizi zina hatari ndogo kuliko bidhaa zinazowaka za tumbaku kwa kiasi kikubwa.

Zaidi ya maswala ya urahisi wa semantic ni suala la usahihi wa kiufundi. Tofauti na ripoti ya awali, isipokuwa kunukuu vyanzo vingine, hatutumii neno ‘e-cigarette’, badala yake tunatumia vifaa au **bidhaa au vifaa vya kupezea nikotini** (Vaping). Wakati ‘e-cigarette’ ni neno katika matumizi ya kawaida na inaeleweka kwa urahisi, inachanganyikiwa kwa urahisi sana na wazo la kuvuta sigara; mawasiliano mengi ya afya ya umma yanayopotosha yanataja hatari za ‘kuvuta sigara za e-cigarette’. Ubunifu muhimu zaidi wa vifaa vya kupezea nikotini ni kwamba haswa haitoi moshi hatari wa sumu, lakini mvuke salama zaidi.

Kufuatia kanuni hiyo hiyo, tumeamua juu ya **neni kuumia kwa mapafu inayohusiana na vitamini E (VITERLI)** badala ya EVALI inayooleweka zaidi (Sigara elektroniki au jeraha la pafu kutokana na kutumia sigara elektroniki), ambayo inaunganisha vibaya kuzuka kwa jeraha la mapafu na kutumia kioevu cha nikotini. Ripoti hiyo pia sasa inahusu vifaa au bidhaa vya joto za tumbaku (HTP) tofauti na vifaa au bidhaa za kuchoma joto.

Data limitations

Jitihada zote zimefanywa kuwasilisha data iliyosasishwa zaidi na ya kisasa katika sehemu zote za ripoti hii. Walakini, kuna mapungufu mengi na mapango ya kuangaziwa:

- » Kuna uhaba wa habari juu ya kuenea kwa matumizi ya SNP, na katika nchi ambazo zinafanya uchunguzi kumekuwa na sasisho chache tangu 2018.
- » Nchi nyingi hazina habari za kutosha juu ya kuenea kwa uvutaji sigara na matokeo ya kiafya.
- » Takwimu nyingi za watumiaji, soko na bidhaa hazionekani katika uwanja wa umma – haitolewi na kampuni kwa kuwa inaonekana kuwa nyeti kibiashara, na mara nyingi inapatikana tu kwa gharama kubwa kutoka kwa kampuni za uchambuzi wa soko.

Tovuti ya GSTHR

Mnamo 2018, wakati GSTHR ya kwanza ilichapishwa, pia tulizindua wavuti ya kwanza ya ulimwengu iliyojitolea kutoa muhtasari wa ulimwengu wa upunguzaji wa madhara ya tumbaku kwani inahusiana na utumiaji wa bidhaa salama za nikotini. Tangu wakati huo www.gsth.org imeboreshwa kwa kiasi kikubwa ikichanganya huduma za asili na safu mpya ya chaguzi.

Kwa ujumla, data yote kwenye wavuti imesanidiwa kupatikana kwenye kompyuta na vifaa vya rununu.

Kipengele muhimu cha wavuti iliyoboreshwa ni maelezo mafupi ya nchi 200+ ambayo hutoa data juu ya kuenea kwa uvutaji sigara na vifo pamoja na data ya SNP inayoangazia, kwa mfano kanuni na udhibiti wote unaohusu SNP katika nchi hiyo. Kwa kuongezea, watumiaji wanaweza kupiga data ya kulinganisha kwenye skrini kwa nchi tofauti – na tofauti na wavuti zingine zinazotoa data juu ya uvutaji sigara ambayo inaweza kuwa miaka miwili au zaidi ya wakati, timu ya GSTHR inafuatilia kila wakati data ya ulimwengu na kusasisha wavuti kwa wakati halisi wakati pia kuwezesha data kulinganishwa kwa muda. Kila wasifu pia una habari za ndani ya nchi kuhusu maendeleo ya THR.

Tovuti imeundwa ili kuruhusu watumiaji kuunda ramani na chati kutoka kwa data wakati nyenzo zote za kuonyesha (bila picha) zinapatikana kwa uhuru kupakuliwa kwa matumizi katika maonyesho ya mkutano na semina na kwa hati za utafiti na sera, kwa mfano.

Wasomaji wanahimizwa kujiandikisha kwenye wavuti kupokea arifa za maendeleo ya hivi karibuni.

Use and quotation of material from this report

Hakimiliki katika nyenzo asili katika *Maswala Ya Moto: Hali ya Ulimwengu ya Kupunguza Madhara ya Tumbaku 2020* iko na Knowledge-Action-Change, isipokuwa grafu na maandishi ambapo vyanzo vingine vinakubaliwa. Wasomaji wa ripoti hiyo na wavuti hii wako huru kuzaliana nyenzo, chini ya matumizi ya haki, bila kwanza kupata ruhusa ya mwenye hakimiliki na chini ya idhini ya kutumia dondoo: *Maswala ya Moto: Hali ya Ulimwenguni ya Kupunguza Madhara ya Tumbaku 2020*. London: Knowledge-Action-Change, 2020.

GSTHR.ORG